

Drifterne styrer

Det er ikke argumenter, men penge og magt, som i virkeligheden bestemmer vores etik

Af Øjvind Kyrø

Ole Hartling elsker at skrive limericks, han bruger med glæde citater fra verdenslitteraturen, og han er mester i at give svære svar på tilsyneladende lette spørgsmål.

Hvad det sidste angår, finder Hartling det for letkøbt, at man laver opinionsundersøgelser om aktiv dødsbistand ved at spørge folk, om de er for eller mod: ”Alle mener jo, at man skal undgå lidelse, og alle går ind for selvbestemmelse. Men derfor skal alle lidende ikke slås ihjel. Man fjerner ikke lidelse ved at fjerne de lidende. Og selvbestemmelse kan let være en illusion, når det gælder ens egen død.”

Efter fem år som formand for Det Ethiske Råd viger den 61-årige overlæge i nuklearmedicin på Vejle Sygehus i næste uge sædet for den 67-årige Peder Agger, som er professor i miljøplanlægning på Roskilde Universitetscenter.

Det skyldes lutter respekt for Rådet, at Ole Hartling går af, for mere end to perioder bør en formand ikke sidde, mener han. Det er sandelig ikke, fordi det keder ham. Arbejdet er spændende, fordi det er svært. Og vigtigt. »Da jeg første gang var til møde i rådet, greb jeg mig i at tænke: Tænk at få lov at sidde i timevis og tale om livsvigtige ting med nogle, som er interesseret i de samme dilemmaer. Hvornår får man ellers lov at gøre det i ædru tilstand?»

Som præstesøn – statsminister Poul Hartling var uddannet teolog – falder det ham nemt at bruge ”store ord” som død, liv; det onde, det gode, og han nyder at kunne sætte en tankegang på formel.

”Teknik er at gøre tingene rigtigt. Etik er at gøre de rigtige ting” – er en af de nyeste vendinger, han har udmøntet med lige så spontan glæde og stolthed som når han komponerer limericks.

Men hvorfra kommer forestillingen om det rigtige egentlig, spørger man, og han svarer med entusiasme: ”Etik handler om det hellige, om at vælge det gode. Og som teologen Rudolph Arendt sagde, så er etik det, der byder sig selv. Man skal for eksempel aflevere det, man har lånt. Det er det naturlige. Det behøver man ikke at begrunde. Det er indlysende. Men hvis man ikke afleverer den ting, man har lånt, har man et forklaringsproblem. Målet i etikken er at ville det gode, det er der enighed om, men det svære er debatten om, hvordan man opnår det.”

Drifterne styrer udviklingen

Titusindvis af sider i rapporter, redegørelser, videnskabelige artikler om forskning på døde, adgang til kunstig befrugtning, sæddonation, organdonation, ægsortering, fosterscreening, provokeret abort, blandinger mellem dyr og mennesker, det kunstige menneske og mange andre emner har Ole Hartling gennemgået i de otte år, han sammenlagt har siddet i rådet. Men læser man i dagspressen, hvad Det Ethiske Råd igennem et år som for eksempel 2007 har udtalt sig om, og sammenholder rådets vurderinger med de reaktioner, det har udløst, er der forbløffende få.

- *Skyldes de få indvendinger mod rådets ofte markante udtalelser, at jeres argumenter ikke har været til at gendrive, eller at befolkningen er ligeglad med, hvad I siger?*

”Det tror jeg ikke. Jeg tror snarere, at der samtidig med vores sikrede ytringsfrihed har bredt sig en form for ytringstræthed. Vi har set det i forbindelse med fosterscreeninger og i debatten om gensplejsede organismer.

En af de seneste debatter, som jeg selv rejste – det er ikke et tema, vi har haft oppe i rådet – var import af indiske læger. Jeg synes, at det er ret ryggesløst af systemet at hente indiske læger til Danmark, fordi vi burde kunne ordne vores egen efterspørgsel af læger, hvis vi arrangerede det hele bedre.”

Ole Hartling sagde i den forbindelse til Kristeligt Dagblad: ”Jeg er personligt betænkeligt ved den her nykolonialisme, hvor Vesten udnytter ulandene på en helt ny måde. Vi tager ikke længere et land og dets råstoffer, men arbejdskraft. Det er meget svært for de lande at konkurrere med vores lønninger. Når de oplever, at de får højere løn, er det fristende ikke at vende tilbage dertil, hvor nøden er størst.”

- Hvilke reaktioner kom der?

”Min udtalelse affødte nogle kommentarer fra de ansvarlige i amtet om, at det sandelig i lige så høj grad var for de indiske lægers egen skyld, at de skulle arbejde her, for her kunne de lære noget mere. Efter denne besmykkelse af motiverne ebbede debatten ud.

Jeg ville gerne have haft mere modstand i denne sag. Men folk orker ikke at diskutere, de finder det uoverkommeligt. Jeg tror, at de har en fornemmelse af, at enhver modsigelse bliver kvalt af en repressiv tolerance, og at tingene bliver bestemt hen over deres hoveder, selv om vort system officielt er demokratisk.

Da jeg i 2003 begyndte som formand i Det Ethiske Råd, troede jeg, at debatten var vigtig og udslagsgivende. At argumenter talte. Men jeg er blevet mere realistisk og skeptisk over for, hvad debatten kan flytte, fordi jeg har set, at beslutningerne bliver taget af dem med magt og penge. Det er ikke den sunde fornuft, der bestemmer. Det er drift efter penge og magt, der styrer, og alene den kendsgerning, at det er dumt at ødelægge miljøet, men at vi alligevel gør det, beviser, at det er helt andre kræfter, der styrer.”

Vi er dygtige til at hykle

Der er en afgrund mellem ord og handling, såvel øverst oppe i FN som nede på det lokale plan, mener Ole Hartling.

”Alle fordømmer i flotte resolutioner den internationale organhandel, som alle kender til eksistensen af. WHO har netop oplyst, at hver tyvende organtransplantation sker med organer, der stammer fra fattige lande. Alle er verbalt enige om, at organhandel er forkert, men ingen gør noget.

Men beslutningerne bliver ofte taget af andre hensyn end etiske. Vi blev i Etisk Råd bedt om at udtale os om screening af fostre. Men screeningerne gik alligevel i gang, selv om vi og andre mente, at emnet overhovedet ikke var færdigbearbejdet etisk set.

Vi indvendte for eksempel, at en kvinde burde have at vide, hvilken rådgivning og hjælp, hun kunne regne med, hvis hun fødte et handicappet barn.

Men amterne gik i gang med screeningerne, fordi teknikken var der, og der opstod et pres for at bruge den. Befolkningen opfatter nu screeninger som et offentligt tilbud på linje med andre sundhedstilbud, for eksempel vaccinationer mod mæslinger. Så hvor blev debatten af?”

Ole Hartling mener, at vi mennesker er uhyggeligt dygtige til at hykle og bryste os af motiver, som vi opfinder til lejligheden: ”En femtedel af de hunde, der bliver aflivet her i landet, er overhovedet ikke syge. Men vi opfinder alle mulige gode undskyldninger og siger for eksempel, at hunden ikke vil kunne klare at flytte ind i en lejlighed, eller at det er synd for den, at den har svært ved at holde sig renlig.”

På samme måde finder Ole Hartling, at spørgsmålet om patenter på gener ikke blev afgjort af etiske hensyn. ”Loven herom er selvmodsigende. For at imødekomme skeptikerne siges det i første paragraf, at det ikke er lovligt at tage patent på menneskets gener, men i næste paragraf står der, at det alligevel er lovligt at tage patent på en nøjagtig kopi af et menneskeligt gen. Så var det altså

alligevel tilladt. Loven, som først blev vedtaget som et EU-direktiv og derefter i Danmark, blev begrundet med, at det ellers ikke ville være muligt at finde nye behandlinger til patienter med sjældne sygdomme. Der blev sagt meget mindre om, at der er syndfloder af penge i genpatenter.”

Gratis idealisme

Ole Hartlings arvtager får utvivlsomt flere politiske temaer at tage stilling, spår han.

”Peder Agger er miljømand, og hans interesser bliver udfordret, for Det Ethiske Råd skal også til at se på de etiske aspekter af klimaændringer, ligesom vi inden for bioteknologien har betonet den etiske sammenhæng. Man skal ikke alene vurdere, om en nyskabelse er farlig, men også om den er gavnlig – altså om den fører til ”det gode”.

Vi blev for et par år siden bedt af miljøminister Connie Hedegaard om at udarbejde en redegørelse om gensplejsede planter. Et flertal af rådet blev enig om at anbefale, at myndighederne kun bør give tilladelse til de firmaer, der ikke alene kan dokumentere, at de gensplejsede planter er sikre, de skal også være til nytte.

Men igen – rådets udtalelse affødte al for lidt debat; ytringstrætheden viste sig atter, især blandt de involverede parter, som burde være de første til at diskutere sagen.”

Når det gælder klimaspørgsmål, vil det især blive fordelingsetik, der kommer i fokus. Ole Hartling forudser, at det skal diskuteres, om det er forkert at udnytte de fattige landes ressourcer. Også på dette felt er han pessimist, når det gælder udfaldet: ”Vi er kun idealistiske, når det ikke koster os noget.”

Går imod private sygeforsikringer

Selv for en søn af en liberal statsminister kan tidsånden føles for individualistisk, og Ole Hartling går direkte imod private sygeforsikringer, for de er med til at skævvride systemet.

”Jeg går ind for det sundhedsvæsen, som vi er blevet berømt for verden over, men nu er det alvorligt truet. Læger fristes af mulighederne for at tjene penge i et sundhedssystem, der bliver mere og mere privatiseret. Jeg vil ikke bebrejde de læger, der samler guld op, men jeg vil anklage dem, der tillader, at det er muligt.

Det er efterhånden blevet sådan, at enhver i forbindelse med ansættelse bliver tilbudt en privat, fradragsberettiget sygeforsikring, og det har fået betalingshospitalerne til at blomstre – ikke mindst fordi disse privathospitaler får mere for deres ydelser end de offentlige sygehuse uden at have de samme forpligtelser som for eksempel vagtberedskab.

Jeg vil ikke sige, at vi er ved at indføre amerikanske tilstande, men Michael Moores film ”Sicko” om USA’s sundhedssystem er sigende, og selv om han sætter tingene på spidsen, har ingen anfægtet hans anliggende. Vi må værne om vores hidtil solidariske sundhedsvæsen, hvor der er lige og fri adgang.

Tiden, vi lever i, er gennemsyret af fokus på den enkeltes rettigheder, ikke på fællesskabet. Derfor har Etisk Råd den berettigelse og også forpligtelse at sætte den enkeltes krav om selvudfoldelse til diskussion.”

Mit sværeste svar

Den afgående formand er mest stolt af den enstemmige udtalelse om aktiv dødsbistand, som Det Ethiske Råd fremkom med i 2003, dels fordi *eutanasi*, som ”god død” hedder på græsk, er den sag, Hartling har beskæftiget sig mest med, dels fordi det næsten er sjældent, at rådet udtaler sig enig.

”Som regel kommer vi ikke med enstemmige udtalelser, men vi fremlægger en analyse af, hvor knasterne befinder sig i en sag, og hvilke hensyn der kolliderer. Vi er ikke noget parlament eller nogen Sundhedsstyrelse eller andet myndighedsorgan, vi skal blot komme med en dækkende beskrivelse af sagens etiske aspekter.

Den vanskeligste sag har været den om Jason – en syg dreng fra Nibe, der kunne blive helbredt for en sjælden sygdom, der udarter til en dødelig leukæmi. Teknologien åbnede mulighed for det, hvis myndighederne vil give lov til at Jasons mor fik sorteret sine æg, så der ikke var nogle tilbage med den genetiske defekt, som var skyld i sygdommen. Derefter skulle moren føde et barn, og fra barnet skulle man tage stamceller, der kunne transplanteres til Jason og helbrede ham.

Det var kompliceret. For i den ene vægtskål lå et princip om, at man ikke bør bruge mennesker som et lægemiddel; og i den anden lå ønsket om at gøre godt - altså barmhjertighed over for en, der måske kunne reddes. Jeg var meget i tvivl. Men i vores responsum endte vi med at beskrive 6-7 elementer af dette etiske dilemma. Og den dissektion af dilemmaet kunne vi godt være bekendt.«

Resultatet af debatten blev, at Sundhedsministeren gav tilladelsen, men at forsøget ikke lykkedes. Senere fandt man lykkeligvis en knoglemarvsdonor i England, og drengen er blevet helbredt.

Skak per vers

Når Ole Hartling ikke skal bruge sin fritid til at fundere over etiske dilemmaer, får han mulighed for at intensivere sin korrespondance med en kollega på Sjælland, som han spiller skak pr. brev med. De to overlæger har den ufravigelige regel, at et træk kun er gyldigt, hvis det ledsages af en limerick (en morsom strofe på fem linjer, der består af to ubetonede og en betonet stavelse og som rimer således: AAAbA).

Med et skaktræk fulgte for nylig denne limerick om arbejdet i Etisk Råd:

Vi omtaler og vi bedømmer

de spørgsmål, i hvilke vi svømmer.

Så skriver vi episk

om det, som er etisk,

og hvad der nu ellers sig sømmer.